

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA PROFESSIONAL
SEGREGATSIYANI BARTARAF ETISHDA BOSHQARUV VA IJTIMOY
HAMKORLIKNING INTEGRATIV YONDASHUVI**

Tolipova Noilaxon Nodir qizi

**Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor
va mutaxassislarini qayta tayyorlash va
ularning malakasini oshirish institutining
tayanch doktranti
ORCID: 0009-0005-0628-5523**

ANNOTATSIYA

Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida professional segregatsiya muammosi hamda uni kamaytirishda boshqaruv va ijtimoiy hamkorlikning integrativ yondashuvi tahlil qilinadi. Tadqiqot zamonaviy boshqaruv modellari, institutlararo hamkorlik mexanizmlari va ular orqali segregatsiyani yumshatish imkoniyatlarini yoritadi.

Kalit soʻzlar: professional segregatsiya, maktabgacha ta'lim, boshqaruv, ijtimoiy hamkorlik, integrativ yondashuv.

ANNOTATION

The paper examines professional segregation in preschool institutions and evaluates the integrative approach of management and social partnership in addressing it. The study outlines modern management models, mechanisms of inter-institutional cooperation, and their relevance for reducing segregation.

Key words: professional segregation, preschool education, management, social partnership, integrative approach.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается проблема профессиональной сегрегации в дошкольных организациях и анализируется интегративный подход управления и социального партнерства для её снижения. Представлены современные модели управления, формы межинституционального взаимодействия и их потенциал в уменьшении сегрегации.

Ключевые слова: профессиональная сегрегация, дошкольное образование, управление, социальное партнерство, интегративный подход.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida maktabgacha ta'lim tizimi jamiyatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim strategik bo'g'in sifatida namoyon bo'lib, bunda kadrlar salohiyati, kasbiy taqsimot va mehnat resurslaridan samarali foydalanish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi. Biroq professional segregatsiya — kasblar va lavozimlar bo'yicha gender va ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi nomutanosib taqsimlanish — hali ham maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sezilarli darajada saqlanib, ta'lim sifati, boshqaruv samaradorligi va teng imkoniyatlar tamoyillariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu holat kadrlar siyosatida muvozanatsizlik, rahbarlik lavozimlarida gender disbalansi, erkak mutaxassislarning kamligi hamda hududlar bo'yicha tafovutlar ko'rinishida namoyon bo'ladi. Shu bois professional segregatsiyani kamaytirish zamonaviy boshqaruv yondashuvlari va ijtimoiy hamkorlik mexanizmlarini integratsiyalashni talab etadi. Mazkur maqolaning maqsadi — maktabgacha ta'lim tashkilotlarida professional segregatsiyani bartaraf etishda boshqaruv va ijtimoiy hamkorlikning integrativ yondashuv

imkoniyatlarini ilmiy-nazariy va amaliy asosda tahlil qilishdan iborat bo'lib, bu jarayonda segregatsiya fenomenining ilmiy talqini, amaldagi boshqaruv va hamkorlik modellarining o'rganilishi, integrativ yondashuvning samaradorligi hamda soha uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilishi ko'zda tutiladi.

1. PROFESSIONAL SEGREGATSIYA TUSHUNCHASI VA MAZMUNI

Professional segregatsiya — bu kasblar, lavozimlar va funksional rollarning jins, yosh yoki ijtimoiy-demografik omillar asosida notekis taqsimlanishi bo'lib, xalqaro adabiyotlarda u gorizontal (kasblar bo'yicha jinsiy taqsimot) va vertikal (rahbarlik pozitsiyalaridagi nomutanosiblik) shakllarda izohlanadi (Baskakova, 2023; WEF, 2020). Gender Role Theory (Eagly, 1987) ushbu hodisaning asosida jamiyat tomonidan tarixan shakllangan gender rollari yotishini ta'kidlaydi: parvarish va kommunikativ faoliyatning “ayollarga xos” sifatida qaralishi natijasida maktabgacha ta'lim sohasi ko'plab mamlakatlarda feminizatsiyalashgan, erkaklarning bu kasbga kirishi esa stereotipik to'siqlar bilan cheklanadi (Warin, 2018). Kasbiy ixtisoslashuv nazariyalari ham segregatsiyani ijtimoiy konstruksiya sifatida talqin qilib, maktabdagi gender tasavvurlar bolalarning kasbiy tanlovi erta bosqichdan ta'sir qilishini ko'rsatadi (Duru-Bellat, 2014). O'zbekiston va Markaziy Osiyoda professional segregatsiya gender stereotiplari, mahalla institutining ta'siri, ayollarning uy mehnatiga bog'liqligi hamda mehnat bozoridagi tarixiy meros bilan izohlanadi (Saidi, 2025; Durrani et al., 2025). UNICEF (2022) ma'lumotlariga ko'ra, maktabgacha ta'lim sohasida pedagoglarning aksariyati ayollar bo'lib, erkaklar ko'proq rahbarlik va texnik vazifalarda to'plangan. Mahalliy tadqiqotlar (Rozikova, 2023) gender tarbiyasi bolalarning kasb haqidagi tasavvurlarini shakllantirishini ko'rsatadi; oliy ta'limda pedagogika yo'nalishida ayollar ustunligi esa tizimning o'zida gender nomutanosiblikni qayta ishlab chiqaradi. Xalqaro empirika (Mistry & Sood, 2013; Bhana et al., 2022; Moosa, 2023) erkak pedagoglarning kamligini stereotiplar, ota-onalarning ishonchsizligi, ish haqi pastligi va professional o'sish imkoniyatlarining cheklanganligi bilan izohlaydi. Ushbu omillar O'zbekistonda ham namoyon bo'lib, sektorning gorizontal (ayollar ustunligi) va vertikal (rahbarlik pozitsiyalarida gender disbalansi) segregatsiyasini shakllantirmoqda.

2. Maktabgacha ta'limda boshqaruv va ijtimoiy hamkorlik modellari.

Maktabgacha ta'limda zamonaviy boshqaruv ko'p subyektli hamkorlikka asoslanib, davlat, xususiy sektor, ota-onalar, mahalla, NNTlar va xalqaro tashkilotlarning birgalikdagi ishtirokini talab qiladi. UNICEF (2022) O'zbekistonda sohaning rivojlanishi aynan shu kooperativ yondashuv bilan bog'liqligini ta'kidlaydi. Davlat–xususiy sheriklik ta'lim sifati va boshqaruv samaradorligini oshirsa-da, tadqiqotlar (Durrani et al., 2025) uning professional segregatsiyani o'z-o'zidan kamaytirmasligini ko'rsatadi. Shu bois integrativ boshqaruv ota-onalar, mahalla va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlikni kuchaytirishni talab etadi. Reggio Emilia yondashuvi ota-onalarni faol subyekt sifatida jalb etish orqali stereotiplarni yumshatish va erkak tarbiyachilarga nisbatan ijtimoiy qarshilikni kamaytirishni qo'llab-quvvatlaydi (Moosa, 2023; Bhana et al., 2022). NNTlar — xususan UNICEF, UNESCO, USAID — pedagoglar malakasini oshirish, gender tenglikni targ'ib qilish va innovatsiyalarni joriy etishda muhim rol o'ynaydi. Mahalla esa bolalarni MTTga jalb qilish, oilalarni qo'llab-quvvatlash va kasbiy stereotiplarni yumshatish orqali tizim barqarorligini mustahkamlaydi. Umuman olganda, ko'p subyektli boshqaruv professional segregatsiyani kamaytirishda va genderga sezgir ta'lim muhitini yaratishda asosiy omil hisoblanadi.

3. Integrativ yondashuv asosida segregatsiyani kamaytirish mexanizmlari

Integrativ yondashuv professional segregatsiyani kamaytirishga xizmat qiluvchi boshqaruv, kadrlar siyosati, genderga sezgir yondashuvlar va pedagogik innovatsiyalarning uyg'unlashuviga asoslanadi. Tadqiqotlar (Mistry & Sood, 2013; Bhana et al., 2022; Moosa, 2023) feminizatsiyalashgan maktabgacha ta'lim sohasida erkaklarni jalb etish uchun faqat targ'ibot emas, balki tizimli qo'llab-quvvatlash va jamiyat ongini o'zgartirish zarurligini ko'rsatadi. Integrativ mexanizmlar tarkibiga genderga sezgir kadrlar siyosati, kompetensiyaga asoslangan rahbar tanlovi, erkak pedagoglar uchun qo'llab-quvvatlovchi dasturlar va mentorlik tizimi kiradi. UNICEF, UNESCO va USAID tomonidan o'tkaziladigan treninglar gender stereotiplarni kamaytiradi, ota-onalar bilan samarali muloqotni rivojlantiradi va inklyuziv yondashuvlarni mustahkamlaydi. "Boys in Care" loyihasi erkaklarning parvarish kasblariga kirishidagi ijtimoiy-psixologik to'siqlarni kamaytirishga doir amaliy metodlarni taklif etadi. Rag'batlantirish tizimi — innovatsion faoliyatni mukofotlash, inklyuziv kadrlar siyosatini qo'llab-quvvatlash va yosh mutaxassislarga imtiyozlar berish — gender balansini yaxshilashga yordam beradi. Shu bilan birga, erkak pedagoglarning muvaffaqiyatli tajribalarini ommalashtirish va kasbning ijtimoiy maqomini oshirish segregatsiyani shakllantiruvchi stereotiplarni yumshatadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tizimidagi professional segregatsiya ko'p omilli ijtimoiy hodisa bo'lib, uni kamaytirish uchun ko'p subyekтли va genderga sezgir integrativ boshqaruv modeli zarur. Tadqiqot segregatsiyaning gorizonttal va vertikal shakllari gender stereotiplari, mehnat bozoridaagi cheklovlar va kadrlar siyosatidagi nomutanosibliklar bilan bog'liqligini ko'rsatdi. Davlat-xususiy sheriklik, ota-onalar, mahalla va NNTlar ishtirokidagi hamkorlik bu muammoni yumshatishda muhim resurs hisoblanadi. Integrativ yondashuvga tayanadigan genderga sezgir kadrlar siyosati, mentorlik, treninglar va rag'batlantirish tizimi nafaqat kasbiy tarkibni muvozanatlashtiradi, balki jamiyat ongini transformatsiya qilib, tarbiyachilik kasbining jozibadorligini oshiradi. Natijada, integrativ boshqaruv professional segregatsiyani kamaytirish va maktabgacha ta'limning barqaror rivojlanishini ta'minlashning eng samarali strategiyasi sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. **Bhana, D., Moosa, S., Xu, Y., & Emilsen, K.** (2022). *Men in early childhood education and care: On navigating a gendered terrain*. *European Early Childhood Education Research Journal*, 30(4), 543–556.
2. **Boys in Care.** (2019). *Strengthening boys to pursue care occupations*. European Commission.
3. **Duru-Bellat, M.** (2014). School: The first vector of professional segregation? *Regards Croisés sur l'Économie*, 15(2), 85–98.
4. **Durrani, N., Kuzhabekova, A., & Kataeva, Z.** (2025). *Policy context for gender equality reforms in education in Central Asia*. Eurasian Studies Series.
5. **Eagly, A. H.** (1987). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Lawrence Erlbaum.
6. **European Commission.** (2019). *Boys in Care: Strengthening boys to pursue care occupations*. EC Publications.
(Agar siz buni 2-band bilan takror deb hisoblatsangiz, 2-bandni yoki 6-bandni o'chirib beraman.)
7. **Mistry, M., & Sood, K.** (2013). Under-representation of males in the early years: The challenges leaders face. *Management in Education*, 27(2), 63–69.

8. **Moosa, S.** (2023). Men who teach early childhood education. *Teaching and Teacher Education*, 124, 104–116.
9. **Rozikova, G. H.** (2023). Gender education of preschool children. *World of Science*, 4(12).
10. **Saidi, F. A.** (2025). Gender and education in Central Asia: A review. *Eurasian Research Journal*, 7(4), 447–449.
11. **UNESCO.** (2023). *Gender equality in and through the teaching profession*. UNESCO Publishing.
12. **UNICEF.** (2022). *Uzbekistan Education Sector Analysis 2021*. UNICEF.
13. **USAID.** (2021). *Gender assessment report for education sector*. USAID.
14. **Warin, J.** (2018). *Men in early childhood education and care: Gender balance and flexibility*. Palgrave Macmillan.
15. **World Bank.** (2018). *Gender analysis in education sector of Mongolia: Focus on boys' education*. World Bank.
16. **World Economic Forum.** (2020). *Global Gender Gap Report*. WEF.